

Sosiaali- ja terveysministeriölle

kirjaamo.stm@gov.fi

Diaari: VN/6094/2026

KIRJALLINEN LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE LAIKSI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ASIAKASTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA (UHKA-ARVIO)

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta

Kuluttajaliitto ry (jäljempänä Kuluttajaliitto) on kuluttajien ja asukkaiden ohella Suomen ainoa yleinen potilaiden ja sote-asiakkaiden neuvonta-, koulutus- ja edunvalvontajärjestö. Esitysluonnoksen ehdotuksilla on huomattavia vaikutuksia potilaiden ja asiakkaiden asemaan, minkä vuoksi Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että valmistelussa kuullaan myös nimenomaan potilaan ääntä esiin tuovaa järjestöä. Kuluttajaliitto esittääkin jakelun ulkopuolelta käsin kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Esitysluonnoksessa ei ehdoteta muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023, asiakastietolaki) 62 §:n 1 momentin mukaiseen palveluntarjoajan tai sen tehtäviä suorittavan oikeuteen ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö on saanut tehtäviään hoitaessaan tietoja olosuhteista, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Oikeus ilmoittaa on siis nykyiselläänkin olemassa, mutta sitä ovat ohjaamassa esimerkiksi lääkärin ammattietiikka sekä perustuslaista ja muista laeista johtuvat velvollisuudet, kun taas nyt ehdotetulla velvoittavalla sääntelyllä kavennetaan terveydenhuollon ammattihenkilön harkintavaltaa.

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusvelvollisuudesta

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajalla tai sen tehtäviä suorittavalla henkilöllä olisi jatkossa velvollisuus ilmoittaa salassapitovelvollisuuden estämättä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia tai uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö on tehtävässään saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua vakavan väkivaltarikoksen kohteeksi. Velvollisuus olisi sidottu sellaisiin rikoslain 21 luvussa säädettyihin henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin, joista rikoslaisa säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Kuluttajaliitto katsoo, että asiakastietolain 62 §:ään ehdotetulla 2 momentin ilmoitusvelvollisuudella voisi olla vakavia vaikutuksia hoitosuhteen luottamuksellisuuteen, hoitoon hakeutumiseen ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) mukaisiin potilaan oikeuksiin. Siksi on arvioitava tarkkaan, onko ehdotus oikeasuhtainen tavoiteltuun päämäärään nähden ottaen huomioon, että oikeus ilmoittaa on jo olemassa.

Potilaslain 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon, jossa muun ohella hänen yksityisyytään kunnioitetaan. Yksityisyyden kunnioittaminen liittyy vahvasti potilassuhteen luottamuksellisuuteen ja potilaan oikeuteen luottaa tämän toteutumiseen. Kuluttajaliiton potilasoikeusneuvonnassa on nähtävillä, että kokemus hoitosuhteen

luottamuksellisuudesta vaikuttaa hoitoon hakeutumiseen ja sitoutumiseen – negatiivisesti, jos luottamusta ei koeta olevan.

Kuluttajaliitto yhtyy erityisesti valtioneuvoston oikeuskanslerin arvioon asiakastietolain 62 §:n 2 momentin vaikutuksesta perustuslain 19.3 §:ssä tarkoitettuun julkisen vallan riittävien terveyspalvelujen turvaamisvelvoitteeseen niiden henkilöiden osalta, jotka tarvitsevat apua väkivaltaisten ajatusten tai niillä uhkailemisen takia. Potilaan kannalta on ongelma, jos tällaisesta syytä ei uskalleta hakeutua hoitoon tai näistä ajatuksista ei uskalleta kertoa hoitosuhteessa ilmiantamisen pelossa. Olisikin tärkeää, että terveydenhuollon ammattihenkilö voisi edelleen arvioida, kumpi edistää paremmin hoidettavan henkilön ja tämän vaikutuspiirin terveyttä ja turvallisuutta, poliisille ilmoittaminen vai hoito, johon henkilö, pari tai perhe on jo hakeutunut.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan (s. 39), että henkilön yksityisyyden suojaamiseksi tiedon käyttötarkoitus olisi tarkoin rajattu. Ilmoitusoikeus ja -velvollisuus koskisi välttämättömiä tietoja, eikä esimerkiksi yksityiskohtaisia terveystietoja tulisi luovuttaa, ellei se ole välttämätöntä. Luovutettavista tiedoista olisi pyrittävä poistamaan etenkin arkaluonteiset henkilötiedot, mikäli se on mahdollista.

Vastaavanlainen välttämättömien tietojen luovuttaminen ja arkaluonteisten tietojen poistaminen on mekanismina käytössä muissakin tietojen luovutustilanteissa, kuten esimerkiksi terveystietojen luovutuksessa vakuutusyhtiöille tapaturmavakuutusten korvaustapahtumien yhteydessä. Kuluttajaliitolla on neuvontatyön perusteella tiedossa, että potilaat ovat tänä päivänä erittäin kiinnostuneita tietojensa kirjaamisesta ja luovuttamisesta. Kokemukset tietojen arkaluonteisuudesta vaihtelevat huomattavasti eivätkä aina vastaa tietoja käsittelevien tahojen käsityksiä. Ongelmaksi tällöin muodostuu, että potilaat ja asiakkaat eivät uskalla hakeutua asianmukaisiin palveluihin, koska pelkäävät väärän tai arkaluonteisena pitämänsä tiedon leviämistä. Siksi vaikka arkaluonteisten tietojen poistamisella voisi olla vaikutusta teoriassa potilaan yksityisyyteen, potilaalle itselleen tämä ei konkretisoituisi.

Kommentit oikeudesta ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta epäilystä rikoksesta

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantaja saisi tehdä työntekijäänsä kohdistuneesta rikosepäilystä ilmoituksen poliisille työntekijänsä pyynnöstä, jos teon on syytä epäillä kohdistuneen työntekijään tämän työtehtävien vuoksi. Kuluttajaliitto ei katso ehdotuksella olevan potilaan tai sote-asiakkaan oikeuksia heikentäviä tai vaarantavia vaikutuksia, jotka eivät olisi oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Kun puhutaan työntekijään kohdistetusta rikoksesta, puhutaan samalla tilanteesta, jossa on jo hakeuduttu hoitoon ja jossa todennäköisesti hoitosuhteessa on jo merkittäviä haasteita, joihin palvelunantajan ilmoitusoikeus ei siten vaikuttaisi enempää negatiivisesti.

Helsingissä 12.5.2026

Kuluttajaliitto ry